

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 11 april 1919 kl. $\frac{1}{2}$ 12 f. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Närvarande: Herrar Dahl, von Sneidern, Ernst Lindblad, Jacob Larsson, Östberg, Alfred Petrén, Boberg, Stenström, Kaijser, Magnusson i Kalmar, Andersson i Knäppinge, Karlsson i Gasabäck, Nilsson i Vibberbo, Strömberg, Karlsson i Nynäshamn och Johansson i Sollefteå.

Genom en den 14 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 285, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga här nedan intaget förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande förslag, får utskottet hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 9 saml. 2 avd. 15 häft. (Nr 19—24.)

inom första kammaren:

nr 194, av herr *Kaijser*, samt

inom andra kammaren:

nr 387, av herr *Lindman*;

nr 388, av herrar *Andersson* i Knäppinge, *Norman*, *Svensson* i Betingetorp, *Gustafson* i Kasenberg, *Nilsson* i Landeryd, *Olsson* i Broberg, *Bengtsson* i Kullen, *Olsson* i Berg, *Lithander*, *Thore*, *Pettersson* i Bjälbo och *Nilsson* i Antnäs; och

nr 389, av herrar *Nilsson* i Vibberbo, *Ericson* i Obergå, *Olsson* i Golvvasta, *Månsson* i Backa, *Johanson* i Hallagården, *Olsson* i Kullenbergs-
torp, *Ryberg*, *Andersson* i Grimbo, *Jonsson* i Källerring, *Westman*, *Sved-
berg*, *Edberg*, *Hedlund* i Östersund och *Andersson* i Eliantorp.

*Herr
Kaijsers
motion.*

Herr *Kaijser* har i sin motion yrkat, att förevarande proposition måtte av riksdagen avslås. Till stöd för detta yrkande har anförts följande:

»I propositionerna nr 285—290 har Kungl. Maj:t föreslagit, att riksdagen måtte antaga förslag till fortsatt tillämpning av de s. k. kristidslagarna. Dessa lagar, som stiftats med anledning av de särskilda förhållanden, som föranletts av det nyss avslutade kriget, hava väl mer än några andra lagar ingripit på den enskildes rätt att bestämma över sig och sin egendom. Det synes mig vara tydligt, att sådana lagar ej böra bestå längre än det är absolut nödvändigt. Att under utomordentliga förhållanden utomordentliga lagar måste stiftas, medgives gärna, och att under sådana tillfällen den enskildes rätt måste stå tillbaka för det allmännas, finner jag fullt befogat. Att dessa lagar emellertid varit i mångt och mycket stridande mot den vanliga svenska rättsuppfattningen och åstadkommit mycken ovilja över hela landet, är väl bekant. Att detta i ej oväsentlig del kunnat bero på en mer eller mindre god tillämpning av dessa är väl möjligt. Säkert torde emellertid vara, att större delen av svenska folket önskar en fortast möjlig återgång från det förmynderskap, under vilket dessa lagar försatt det. Frågan är emellertid, om förhållandena ute i världen ännu äro sådana, att dessa lagar kunna undvaras. Enligt mitt förmenande äro de detta, och säkert torde vara, att ingen skulle, såsom förhållandena nu äro, hava kommit fram med förslag till sådana lagar som dessa, om de ej förefunnits förut. Skall svenska folket vänta på dessa lagars avskaffande, till dess att det blivit fred i hela världen, ja, då torde det få vänta.

Läser man statsrådets yttrande i statsrådsprotokollen till föreliggande propositioner, så finner man, att folkhushållningskommissionen till-

styrkt dessa lagars antagande för en tid till och med den 30 april 1920, industrikommissionen har ansett det nog, att de antoges för tiden till och med detta års utgång, och handelskommissionen, som säger sig helst sett, att den sluppit svara på dessa frågor, har ansett, att dessa lagar icke torde bliva erforderliga för hela tiden intill den 30 april 1920. Sjöfartskommittén, som ock blivit tillfrågad med avseende på i propositionerna nr 289 och 290 föreslagna lagar, har däremot hemställt, att förlängning av dessa lagars giltighetstid icke måtte äga rum. Det torde ej förvåna, att kommissionerna, som sysselsätta en stor och i allmänhet väl avlönad personal och sålunda icke ogärna sitta kvar, ja, kanske i många fall ej skulle hava något emot att bliva permanenta ämbetsverk, anse sig outhärliga. Detta är ju mänskligt. Men man får väl å andra sidan anse dem i viss grad vara part i målet. De böra därför enligt mitt förmenande ej vara allena bestämmande. Ute i landet är en allmän önskan, att dessa lagar snarast måtte komma bort, och synes mig, att man bort taga hänsyn till detta. Man kan visserligen säga, att det gör detsamma, om lagarna förefinnas eller ej, ty Kungl. Maj:t behöver ej tillämpa dessa, då Kungl. Maj:t ej längre anser, att utomordentliga av krig föranledda förhållanden förefinnas. Då man emellertid hör och ser, huru en hel mängd åtgärder, som av många, ja, kanske de flesta, anses såsom missgrepp och onödiga tvångsåtgärder, fortfarande bestå, ja, att till och med nya lära vara påtänkta, då måste man reagera mot detta och söka förhindra dessa lagars fortsatta tillämpning. Endast genom dessa lagars avskaffande kan svenska folket befrias från de ovissa förhållanden, som lagarnas tillvaro alltid alstrar.

Tydligt torde vara, att dessa lagars avskaffande kommer att medföra stora omvälvningar i många avseenden och kan ge anledning till en svår kris. Avskaffas dessa lagar tvärt, blir krisen sannolikt svår, men kort. Skola lagarna endast så småningom avskaffas, blir det sannolikt en lång kristid. Då enligt mitt förmenande en kort om ock svår kris är att föredraga framför en lång om ock något mindre svår sådan, får jag föreslå, att dessa på grund av världskriget antagna lagar ej måtte av riksdagen förnyas.»

Herr *Lindman* har i sin motion yrkat, att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte antaga den däri föreslagna lagen att gälla till och med den 31 augusti 1919, samt att samma lag därefter och till och med den 31 januari 1920 fortfarande måtte tillämpas allenast beträffande brödsäd och socker. Motionären anför till stöd för denna hemställan följande:

*Herr
Lindmans
motion.*

»I proposition nr 285 föreslår Kungl. Maj:t, att lagen av den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden skall fortfarande gälla till och med den 30 april 1920.

Motivet härför är, att det är sannolikt, att beträffande vissa förnödenheter den statliga kristidsregleringen måste bibehållas en tid framåt, och torde det för närvarande icke vara möjligt att närmare angiva tidpunkten för dess fullständiga upphävande. Staten bör därför behålla i sin hand det medel att utöva kontroll och reglering av företeelserna inom näringslivet, som förevarande lag erbjuder. Någon betänklighet synes en utsträckning av lagens giltighetstid så mycket mindre kunna väcka, som tillämpningen av lagens bestämmelser under den nya giltighetstiden i varje fall beror av Kungl. Maj:ts beslut.

Emot detta resonemang kan invändas, att kristidslagarna icke böra bibehållas en dag längre än nödvändigt och, som jag i annan motion framhållit, bör kommissionsväsendet avskaffas senast med innevarande år. Blotta tillvaron av en förfogandelag verkar hämmande på företagsamheten och det är sålunda ej likgiltigt, om den finnes kvar ändock att den i praktiken icke tillämpas. Förfogandelagen bör icke kunna vara erforderlig längre än för den tid, som erfordras för avvecklingen, och det bör vara mer än tillräckligt, om dess giltighetstid utsträcker till 1 september 1919. De enda varuslag, för vilka dess tillämpning under längre tid kan vara erforderlig, äro brödsäd och socker. Vad den förstnämnda varan angår måste nämligen möjlighet beredas Kungl. Maj:t att förfoga över importerad brödsäd, så länge minimipris å inhemsk brödsäd gäller. Vad sockret åter beträffar, kan fortsatt ransonering bliva nödvändig. Beträffande dessa varuslag bör därför förfogandelagen gälla till 1920 års riksdag sammanträtt.»

Herr
Anderssons
i Knäppinge
m. fl.
motion.

Herr *Andersson* i Knäppinge och hans medmotionärer hava yrkat, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition samt i den föreslagna lagens ställe såsom lämplig övergångslag antaga den av 1915 års riksdag antagna lagen om förfogande över vissa varor vid krig eller krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden att gälla till den 31 december 1919. Till stöd härför har anförts i huvudsak följande:

»I Kungl. Maj:ts proposition nr 285 föreslås riksdagen att förlänga lagen av den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden att gälla till och med den 30 april 1920. Undertecknade anse dock, att fulla skäl tala för giltighetstidens utgång den 30 april 1919 utan någon ytterligare för-

längning. Samtliga lagar och förordningar, som Kungl. Maj:t med stöd av nämnda lag utfärdat, hava mer eller mindre väl fyllt sin uppgift, och alla erkänna behovet av en klar och målmedveten avveckling av hela det system, som dessa förordningar skapat. Återgången till fullt normala produktions- och affärsförhållanden bör icke förhalas genom lagar, vilka kunna genom sin tillvaro hindra den. I propositionen antydes visserligen, att det icke torde vara någon olägenhet förenad med att tillsvärdare bibehålla förevarande lag, enär den i praktiken ej komme att användas, om den är obehövlig. Därom komma tydligen delade meningar att göras gällande. Emellertid har icke industri- eller folkhushållningskommissionen i sina utlåtanden, med någon större skärpa, kunnat framlägga bevis för ett fortsatt oundgängligt behov av lagens fortsättning i sin nuvarande avfattning.

Alla befintliga tillgångar äro nu i statskommissionernas hand. Kungl. Maj:t har ju beslutat upphöra med riksinventeringarna. För realiserandet av kommissionernas inneliggande lager har staten förfoganderätt utan denna lag. Viktigast torde det vara, att övergången till normal ordning får ske i så enkla former som möjligt, och detta anse vi kan ske genom att för någon kort tid använda den år 1915 antagna, kombinerade maximipris- och förfogandelag. Att ännu någon tid behålla kristidsrestriktioner för socker, brödspannmål och kaffe torde väl kunna ske utan de individuella restriktionsåtgärderna, ty fördelningen sker ju ännu, genom kommissionerna, av staten och dess organ. 1915 års lagstiftning i ärendet, provisoriskt antagen att gälla till innevarande års slut, bör vara fullt tillräcklig för Kungl. Maj:t att väl avveckla kristidskommissionerna. De åtgärder, som kunna erfordras för att Kungl. Maj:t, så länge minimipris är gällande för inhemsk spannmål, skall kunna omhänderhava importen av brödsäd, torde vara att söka uti reglering av importen eller genom tullar.»

Herr Nilsson i Vibberbo och hans medmotionärer hava hemställt, att 1918 års förfogandelag måtte fastställas att gälla endast till och med den 31 december 1919, och till stöd för detta yrkande anfört:

»Sedan vid debatter i andra kammaren ledamöter av regeringen uttalat, att kristidskommissionerna ej skulle fortfara längre än behovet krävde, är det ägnat att väcka förvåning, att Kungl. Maj:t i propositionen nr 285 föreslagit riksdagen att på ett år från den 30 nästa april prolongera lagen av den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Var och en vet, att just denna lag utgör grundvalen för kommissionsväsendet, och så

*Herr Nilsson
i
Vibberbo
m. fl.
motion.*

länge lagen i fråga finnes, sitta nog även kommissionerna kvar. Skall det finnas någon utsikt till att kommissionerna under rimlig tid skola upphöra, får denna lags giltighetstid ej regelbundet förlängas ett år i taget. Bifalles Kungl. Maj:ts proposition, synes förfogandelagen bliva permanent, oaktat man på flera områden säger sig hava all möda att realisera upp kommissionernas lager av varor. Det är betecknande, att uti propositionen man ej kan peka på något bestämt område, där lagen är nödvändig, utan använder allmänna talesätt, att lagen möjligen kan behövas och tröstar oss med, att lagen sannolikt ej kommer att användas. Det skall nog hava gått rätt långt, då industrikommissionen säger rent ut, att det räcker med lagens förlängning till innevarande års slut. Att däremot folkhushållningskommissionen ej åtnöjes med detta förslag, förvånar mindre, då man känner till alla de förslag denna kommission under sin verksamhet kommit fram med, bland annat nu i sista stund önskan om att lagen borde göras mera effektiv.

Då vi i motion innevarande år (II nr 94) hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t att samtliga kristidskommissioner måtte upphöra med innevarande års slut och industrikommissionen ansett, att förfogandelagen även kunde upphöra vid samma tidpunkt, så synes oss en riklig tid tilltagits för avvecklingen, helst vi ej påyrka någon förändring i Kungl. Maj:ts förslag i propositionerna nr 286—290, och inom dessa propositioners ram är möjligt för Kungl. Maj:t att ingripa reglerande, om det mot förmodan skulle behövas. Beslagläggningen och ransoneringen av varor ha sannerligen slagit så illa ut och framkallat så mycken bitterhet, icke minst genom att man framgått hårt mot alla medborgargrupper, att nog skulle det stora flertalet av vårt folk hälsa den dag välkommen, då verklig frihet på detta område medgives samtliga invånare i vårt land.

Någon vidare motivering för vår åsikt i denna fråga anse vi obehörlig. 'Känd sak är så gott som vittnad'.»

Utskottet.

Meningskiljaktighet torde icke råda därom, att den s. k. kristidslagstiftningen bör upphöra att gälla, så snart förhållandena det medgiva. I samma mån som en efter annan av de statliga regleringsåtgärder, vilka vidtagits med stöd av förfoganderättslagen, funnits kunna förfalla, har den förväntan stärkts, att ett förlängande av denna lag ej skulle krävas. Emellertid torde det med hänsyn till de förpliktelser, som staten iklätt sig gentemot produktionen av vissa förnödenhetsvaror — brödsäd och socker — för instundande produktionsår, vara oundgängligt, att staten tillförsäkras den kontroll över dylika varor, som förfoganderättslagen möjliggör. Redan av detta skäl har utskottet funnit de i herr Kaijsers samt

i herr Anderssons i Knäppinge m. fl. motioner framställda yrkandena ej kunna tillstyrkas.

Vad åter beträffar herr Lindmans förslag, har detsamma inom utskottet vunnit understöd, enär den successiva avveckling av tvångslagstiftningen på förevarande område, som med detta förslag avses, förmenats tillräckligt tillgodose statens, såvitt nu kunde bedömas, oefftergivliga uppsikt över tillgång och fördelning av de för folkförsörjningen nödvändigaste varor.

Emellertid har utskottet med hänsyn till såväl de politiska förhållandena som det handelspolitiska läge, vilket vid ett emotsett fredsslut kan uppkomma, funnit sig böra tillstyrka ifrågavarande lags förlängning till viss tidpunkt efter det att nästa års lagtima riksdag sammanträtt.

Utskottet har alltså stannat vid det slut att tillstyrka förlängd giltighet av lagen till utgången av februari månad 1920. Härav följer, att utskottet avstyrker bifall till såväl herr Lindmans som herr Nilssons i Vibberbo m. fl. motioner.

Emellertid vill utskottet med anslutning till det i propositionen gjorda uttalandet, att en alltmera begränsad tillämpning av lagen torde för framtiden kunna förväntas, giva uttryck åt den förvissningen, att lagens tillämpning må ifrågakomma endast för sådant fall, som betingas av synnerligt statsintresse, ävensom att kommissionernas fortsatta verksamhet inskränkes till fall av lika trängande art, och att densamma må så skyndsamt som möjligt bringas till slutlig avveckling.

Granskningen av de särskilda bestämmelserna i förslaget har ej givit anledning till annan erinran än förut sagts, och får utskottet alltså hemställa

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga följande

Lag

Om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

(Kungl Maj:ts förslag.)

Härigenom förordnas, att lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig

(Utskottets förslag.)

Härigenom förordnas, att lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig

(Kungl. Maj:ts förslag.)

föranledda förhållanden, vilken lag gäller till och med den 30 april 1919, skall äga fortsatt tillämpning till och med den 30 april 1920. Vad i 15 § samma lag stadgas om straffindring vid synnerligen förmildrande omständigheter, skall, utan hinder av övergångsbestämmelse till äldre lag, äga tillämpning, där efter den 30 april 1919 ansvar ådömes för förseelse mot den äldre lagen.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom förordnats på grund av äldre lag eller 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918, gäller till och med den 30 april 1919, äger Konungen före den 1 maj 1919 förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. sistnämnda lag bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § samma lag stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats. Ej må förfogande, varom nu sagts, eller sådant, varom på grund av 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918 förordnas efter den 30 april 1919, gälla längre än till och med den 30 april 1920; dock skall, där fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävdad, på grund av förordnande enligt 1 mom. första stycket i sistnämnda § upplåtits för drivande av jordbruk, upplåtelsen gälla under den i förordnandet eller med stöd därav bestämda tid, högst fem år.

Har den 30 april 1920 förordnande om varas avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. I fråga om ersättning, vartill någon enligt lagen den 26 april 1918 är berättigad den 30

(Utskottets förslag.)

föranledda förhållanden, vilken lag gäller till och med den 30 april 1919, skall äga fortsatt tillämpning till och med den 29 februari 1920. Vad i 15 § samma lag stadgas om straffindring vid synnerligen förmildrande omständigheter, skall, utan hinder av övergångsbestämmelse till äldre lag, äga tillämpning, där efter den 30 april 1919 ansvar ådömes för förseelse mot den äldre lagen.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom förordnats på grund av äldre lag eller 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918, gäller till och med den 30 april 1919, äger Konungen före den 1 maj 1919 förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. sistnämnda lag bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § samma lag stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats. Ej må förfogande, varom nu sagts, eller sådant, varom på grund av 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918 förordnas efter den 30 april 1919, gälla längre än till och med den 29 februari 1920; dock skall, där fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävdad, på grund av förordnande enligt 1 mom. första stycket i sistnämnda § upplåtits för drivande av jordbruk, upplåtelsen gälla under den i förordnandet eller med stöd därav bestämda tid, högst fem år.

Har den 29 februari 1920 förordnande om varas avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. I fråga om ersättning, vartill någon enligt lagen den 26 april 1918 är berättigad den 29

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

april 1920 eller för upplåtelse, som därefter gäller, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 maj 1920, skall vad i samma lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

februari 1920 eller för upplåtelse, som därefter gäller, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 mars 1920, skall vad i samma lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

B) att förevarande motioner, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Stockholm den 10 april 1919.

På andra lagutskottets vägnar:

ADOLF DAHL.

Reservationer:

1) av herrar *Lindblad* och *Boberg*, vilka yrkat bifall till den av herr *Lindman* i ämnet väckta motionen.

2) av herr *Kaijser*, som anför:

»Då jag, i enlighet med vad jag yttrat i min motion, fortfarande är av den uppfattningen, att lagen ej bör förnyas, men ändock anser, att det förslag, som av herr *Lindblad* med flera framställts, är bättre än utskottets, förenar jag mig med dessa herrar och yrkar därför,

att herr *Lindmans* förevarande motion måtte bifallas.»

3) av herr *Andersson* i *Knäppinge*, som yrkat, att herr *Lindmans* motion måtte bifallas, och i överensstämmelse härmed ansett, att utskottets utlåtande i förevarande delar bort erhålla följande lydelse:

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 9 saml. 2 avd. 15 häft. (Nr 19—24.) 2

»Meningsskiljaktighet torde icke råda därom, att den s. k. kristidslagstiftningen bör upphöra att gälla. I samma mån som en efter annan av de statliga regleringsåtgärder, vilka vidtagits med stöd av förfoganderättslagen, funnits kunna förfalla, har den förväntan stärkts, att ett förlängande av denna lag ej skulle krävas. Med hänsyn till de förpliktelser staten iklätt sig gentemot produktionen av vissa förnödenhetsvaror — brödsäd och socker — för detta produktionsår, synes det dock oundgängligt, att staten tillförsäkras den kontroll över dylika varor, som förfoganderättslagen medför. Av detta skäl har ej utskottet funnit de uti herrar Kaijzers, Anderssons i Knäppinge m. fl. motioner framställda yrkanden kunna tillstyrkas. Utskottet finner dock, att den utlovade successiva avvecklingen av den tvångslagstiftning, som förfoganderättslagen innebär, måste genom lagstiftning föras till verklighet. Detta anser utskottet utan olägenhet kunna ske genom bifall till det förslag, som framkommit i herr Lindmans motion, däri fullt tillräcklig avvecklingstid ansetts bliva medgiven, därest förfoganderättslagen antages att i full utsträckning gälla till den 31 augusti detta år och samma lag därefter må tillämpas å endast brödsäd och socker till och med den 31 januari 1920.»

4) av herr Nilsson i Vibberbo, vilken anfört:

»I enlighet med vad jag yrkat i den av mig i ämnet väckta motionen har jag vid utskottets behandling av frågan hemställt, att lagens giltighetstid måtte upphöra senast med utgången av innevarande år. Då detta yrkande ej vunnit understöd inom utskottet, hemställer jag, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.»
